

Hindistan'da Bir Türk Komutan: Kāsım Berîd

A Turkish Commander in India: Kāsım Berîd

Gönül BAYRAM KALKAN
(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Ardahan, Türkiye
Department of History, Faculty of
Humanities and Letters, Ardahan University,
Ardahan, Türkiye
gonulbayram@ardahan.edu.tr

Öz

Henüz küçük yaşta Bîder'e getirildiği ve III. Muhammed Şah (1463-1482) döneminde Hindistan İslâm devletlerinden Behmenîlerin hizmetine girdiği bilinen Türk komutan Kāsım Berîd'in ele alındığı bu makalede, Berîd'in ölümüne değin Behmenî Devleti içerisindeki konumu, devlet için önemi, siyasî ve askerî faaliyetleri izah edilmeye çalışılmıştır. Buna göre birinci başlıkta; Kāsım Berîd'in Behmenî Devleti hizmetine girmesi ve devlet erkânı içerisindeki hızlı yükselişi, ikinci başlıkta; başlattığı isyan hareketi ve bunun neticesinde Berîdşâhî Hanedanlığı'nı kurması, üçüncü başlıkta; siyasî ve askerî hayatının başından beri en büyük rakibi olan Türk komutan Yûsuf Âdil ile mücadelesi, dördüncü başlıkta; Behmenî Devleti'nin sınırları üzerinde inşa edilen mahalli hanedanlıkların kurucuları ile iktidar mücadelesi ve nihayetinde son başlıkta ölümü ve şahsiyeti kaleme alınmıştır. Böylece Hindistan'da kesintisiz şekilde Türk hâkimiyetinin tesis edilmesi misyonunu üstlenen önemli siyasî teşekküllerden biri olan Berîdşâhîler'in kurucusu ve isim atası olmasına karşın kaynaklarda hakkında oldukça az bilgiye yer verilen Kāsım Berîd'in önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hindistan, Dekken, Behmenîler, Berîdşâhîler, Âdilşâhîler, Kutubşâhîler

Abstract

In this article on the Turkish commander Kāsım Berîd, who is known to have been brought to Bîder at a young age and to have entered the service of the Behmenîds, one of the Islamic states of India, during the reign of Muhammad Shah III (1463-1482), Berîd's position in the Behmenîd State until his death, his importance for the state, and his political and military activities have been tried to be explained. Accordingly, in the first section, Kāsım Berîd's entry into the service of the Behmenîd State and his rapid rise in the state power, in the second section, the rebellion movement he initiated and his establishment of the Berîdshâhid Dynasty, in the third section, his struggle with the Turkish commander Yûsuf Âdil, who was his greatest rival from the beginning of his political and military life, in the fourth section, his power struggle with the founders of the local dynasties built on the borders of the Behmenîd State, and finally, in the last section, his death and his personality are written. Thus, the importance of Kāsım Berîd, who is the founder and namesake of the Berîdshâhids, one of the important political organisations that undertook the mission of establishing uninterrupted Turkish sovereignty in India, has been tried to be emphasised.

Keywords: India, Deccan, Behmenîds, Berîdshâhids, Âdilshâhids, Qutubshâhids

Geliş Tarihi/Received 04.06.2024
Revizyon Talebi / Revision Request 12.09.2024
Son Revizyon / Final Revision 12.09.2024
Kabul Tarihi/Accepted 12.09.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 15.12.2024

Atrf:

Bayram Kalkan, G. (2024). Hindistan'da Bir Türk Komutan: Kāsım Berîd. *Edebiyat ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 73, 117-124.

Cite this article:

Bayram Kalkan, G. (2024). A Turkish Commander in India: Kāsım Berîd. *Journal of Literature and Humanities*, 73, 117-124.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Giriş

Behmenî Devleti, 1347 yılında Tuğluklu emîr-i sadeleri¹ tarafından Muhammed Tuğluk Şah'a karşı Devletâbâd'da başlatılan isyanın neticesinde kuruldu.² Söz konusu isyanın liderlerinden biri olan ve Tuğluklu hizmetinde iken Hasan Gangu adı ile zikrolunan Behmenî Devleti kurucusu Alâeddin Behmen Şah, bu esnada Hukkeri, Belgaum ile Miraj'dan oluşan bölgenin emîr-i sadesi olarak Miraj'da yaşıyordu. İsyân hareketinin başarıya ulaşmasının ardından evvela İsmail Mih Afgan sultan ilan edildiyse de O'nun taraftarı artan Hasan Gangu lehine tahttan feragat etmesi üzerine Gangu, Alâeddin Behmen Şah ünvanıyla Behmenî tahtına oturdu. Başlangıçta Devletâbâd merkezli kurulmasına karşın kısa süre içerisinde sınırlarını doğuda Bengal Körfezi, batıda Umman Denizi'ne değin genişletmeyi başaran ve 180 yıl boyunca siyasî varlığını sürdüren Behmenî Devleti, bünyesinde farklı ırk ve dine mensup çok sayıda din adamı, şair, edebiyatçı, zanaatkâr, tüccar barındırdı. Behmenî sultanlarının ilim ve kılıç ehli zatlara verdiği kıymeti işiterek Dekken bölgesine gelen pek çok zat, Behmenî hizmeti ve himayesine girdi. Söz konusu bu isimlerden biri de Behmenî hizmetine girmeden evvelki yaşamı hakkında kaynaklarda pek fazla malumata rastlanmayan Kafkas Türkü Kâsım Berîd'di. Behmenî Devleti içerisinde kısa sürede hızla yükselen Kâsım Berîd, Hindistan'da kesintisiz şekilde Türk hâkimiyetinin tesis edilmesi amacına hizmet eden Behmenî Devleti'nin yıkılmasından kısa bir süre önce tarihte kendi adı ile anılacak olan Berîdşâhîler Hanedanlığı'nın temelini atarak, halefleriyle birlikte Behmenî Devleti'nin üstlendiği bu misyonu devraldı.

Kâsım Berîd'in Behmenî Devleti Hizmetine Girmesi ve Devlet Erkânı İçerisindeki Hızlı Yükselişi

Behmenî Devleti ana kaynaklarından Gülşen-i İbrâhîmî (Târîh-i Firişte)'nin müellifi Firişte'nin aktardığı bilgiler doğrultusunda Şehâbeddin Ali Yezdî tarafından henüz küçük yaşta Bîder'e getirilerek III. Muhammed Şah döneminde Behmenî hizmetine girdiği anlaşılan Kâsım Berîd'in Maratha şeflerinin isyanını bastırmak ile vazifelendirildiği bilinmektedir. (Ferişta, III, 1977, ss. 495-496; Yazdani, 1947, s. 12; Eaton, 1988, s. 798) Buna karşın kaynaklar Kâsım Berîd hakkındaki bilgilere daha ziyade Şehâbeddin Mahmûd Şah'ın tahta çıkma töreni itibarıyla yer vermeye başlar. Buna göre Behmenî Devlet geleneğinde alışlageldiği üzere düzenlenen görkemli tören eşliğinde taht-ı firûzeyeye oturtulan Şehâbeddin Mahmûd Şah'a sadakatini sunmak üzere törene katılanlar arasında Kâsım Han'da bulunuyordu (Tabataba, 1335, ss. 134-135; King, 1900, s. 117; Ferişta, II, 1977, ss. 519-520; Haig, 1907, s. 8; Haig, 1928a, s. 422; Sherwani, 1953, s. 361). 30 yılı aşkın süre Behmenî Devleti'ne sadakatle hizmetini sürdüren Mahmûd Gâvân'ın³ ölümünün ardından devlet içerisindeki etkinliği hızla artan Nizâmü'l-Mülk Bahrî,⁴ yeni sultanın yaşının küçük olmasını sebep göstererek kendisi, Mahmûd Şah'ın annesi Mahdûme-i

¹ Kaynaklarda emîrân-ı sadgân "صدگان امیران", emîrân-ı sadah "صدده امیران" yahut emîr-i sadah "صدده امیر" şeklinde zikredilen emîr-i sadeler, vergi memurları ve tahsildarlardı. Yüzlerin emîri olarak da adlandırılan emîr-i sadeler, yaklaşık her yüz köyün gruplar halinde vergilerini toplamak ile vazifelendirilmişlerdi. Zahiraddin, 1937, s. 78; Haq, 1956, s. 138; King, 1899, s. 142, dn. 4; Husain, 1938, s. 224; Sherwani, 1953, s. 25; Sherwani, 1973, s. 143; Kortel, 2006, s. 285).

² İsmâî, 1948, ss. 554-557; Ferişta, II, 1977, ss. 290-291; Tabataba, 1335, s. 14; King, 1899, s. 143; King, 1900, s. 5; Gribble, 1896, ss. 21-22; Haig, 1928b, s. 372; Haig, 1928c, s. 170; Prasad, 1931, s. 193; Prasad, 1933, ss. 317-320; Prasad, 1974, ss. 241-245; Husain, 1938, ss. 183-184; Sherwani, 1953, s. 36; Sherwani, 1973, ss. 148-149; Sherwani, Antecedents of the Bahmani Kingdom, 220; Husaini, 1960, ss. 18-19.

³ 813 (1411) tarihinde Hazar Denizi'nin güney kıyısındaki Gîlân bölgesinde yer alan Gâvân şehrinde dünyaya gelen Mahmûd Gâvân, babası Celâleddin Muhammed b. Hâce Kemâl el-Gîlânî'nin Gîlân Sultanı Alâeddin'in hocası olması hasebiyle iyi bir tedrisattan geçirildi. Ailesinin saraya olan yakınlığına karşın saray hizmetinde bulunmak yerine ticaret ile meşgul olmayı tercih eden Mahmûd Gâvân, ailesinin Gîlân sarayındaki itibarını kaybetmesi üzerine çıkabilecek entrikalara maruz kalmaktan endişe duyarak İran'dan ayrıldı. 856 (1453) yılında 43 yaşında iken Hindistan'a ulaşan Mahmûd Gâvân, kısa bir süre sonra Behmenî hizmetine girdi ve Alâeddin II. Ahmed Şah, Alâeddin Hümâyûn Şah, Nizâmmeddin III. Ahmed Şah ve Şemseddîn III. Muhammed Şah döneminde çeşitli makam ve mevkilerde bulundu. Sayısız askerî ve siyasî başarıya imza atarak Behmenî Devleti'nin en parlak dönemini yaşamasını sağlayan isimlerin başında gelmesinin yanı sıra gerçekleştirdiği idarî, mimarî ve kültürel reformlarla Behmenî Devleti'ni gücünün zirvesine çıkarmayı amaçladı. Ne var ki merkezi otoriteyi güçlü kılmak ve Behmenî Devleti'nin siyasî birliğini sağlamak gayesiyle gerçekleştirdiği reformlar, sadakatsizlikle suçlanarak 886 (1481) yılında III. Muhammed Şah'ın emriyle öldürülmesine sebebiyet verdi. Mahmud-ı Gâvân, 1948; Nath, 1929, ss. 417-424; Husain, 1935, ss. 81-102; Sherwani, 1935, ss. 28-41; Sherwani, 1942, ss. 22-27; Sherwani, 1991, ss. 66-68; Haig, 1988, ss. 172-173; Kurtuluş, 2003, ss. 361-362.

⁴ Ölümünden bir müddet sonra oğlu Melik Ahmed Nizamşâh Bahrî, Behmenî Devleti'ne karşı bağımsızlığını ilan ederek tarihte Nizamşâhîler ismi ile zikrolunacak olan mahalli hanedanlığın temelini attı. Ferişta, III, 1977, ss. 189-320; Siddiqui, 2007, s. 192.

Cihân⁵ ve Fethullâh İmâdü'l-Mülk'ten⁶ oluşan üçlü nâiblik teşkilatını kurduktan sonra yeni devlet erkânının atamasını gerçekleştirdi. Buna göre *melik nâib* ve *vekîlü's saltana* makamına erişen Nizâmü'l-Mülk Bahrî, destekçilerinden Kâsım Han'ı *kûtvâlî*⁷ olarak atadı (Ferishta, II, 1977, ss. 527-528; Herevî, 1935, s. 53; Khwajah Nizamuddin Ahmad, 1939, s. 112; Haig, 1928a, s. 423; Sherwani, 1953, ss. 363-364). Sultan üzerindeki otorite ve baskısını her geçen gün artıran Nizâmü'l-Mülk'ün takip ettiği katı siyaset, kısa süre sonra devlet erkânının tepkisini çekti. Nihayetinde Sultan'a gönderilen ve O'nun sadakatsizliğini dile getiren sayısız mektubun⁸ neticesinde öldürülmesi ise (Tabataba, 1335, ss. 136-137; King, 1900, s. 119; Ferishta, II, 1977, ss. 530-532; Haig, 1928a, s. 425; Bayur, 1946, s. 435; Sherwani, 1953, ss. 365-366) Kâsım Han'ın devlet erkânı içerisindeki konum ve etkinliğinin artmasını sağladı.

Nizâmü'l-Mülk'ün ölümü Behmenî Devleti'ndeki siyasî dengelerin tamamen değişmesine neden olurken, idarede tek başına söz sahibi olan Mahmûd Şah ise vaktini eğlenceyle geçirmeye, devlet meseleleriyle yeteri kadar alâkadar olmamaya ve Âfâkî⁹ yanlısı bir siyaset izlemeye başladı. Bu durum öfkeye kapılan halkın 21 Zilkade 892 (8 Kasım 1487) (Herevî, 1935, s. 54) de sarayı basarak sultanı öldürmeye teşebbüs etmesine sebebiyet verdi (Tabataba, 1335, ss. 136-137; King, 1900, s. 119; Ferishta, II, 1977, s. 532; Haig, 1907, s. 12). Sarayda yaşananları haber alan Kâsım Han, Cihângir Han Ali Türk, Hâce Cihân Hasan Han, Ferhat Han, Şîr Han Ardistanî, Kişvâr Han gibi önemli komutanlarında¹⁰ aralarında bulunduğu on iki bin kişilik ordu, surlara tırmanarak kaleye girmeyi başardı ve aralarına katılan Mahmûd Şah'la birlikte cesurca mücadele ederek isyancıları etkisiz hale getirdi (Tabataba, 1335, ss. 138-140; King, 1900, ss. 120-121; Herevî, 1935, ss. 54-55; Khwajah Nizamuddin Ahmad, 1939, ss. 113-114; Haig, 1907, ss. 12-13; Bayur, 1946, s. 435; Sherwani, 1953, ss. 366-367; Joshi, 1967, s. 268). Bu durum Kâsım Han'ın Sultan nezdindeki itibarının ve devlet erkânı içerisindeki etkinliğini daha da artmasını sağladı. Nitekim

⁵ Delhi Türk Sultanlığı'nda sultanın hanımına *Hudâvende-i Cihân*, *Melike-i Cihân*, *Mahdûme-i Cihân* ismi verilir ve bu adlar kendi oğlu tahta oturan hükümdar anneleri tarafından da kullanılırdı. Kaynaklarda Muhammed Şah'ın annesinden bu şekilde bahsedilmesi bağımsızlığını ilan etmeden evvel Delhi Türk Sultanlığı hizmetinde bulunan Alâeddin Behmen Şah tarafından kurulan Behmenî Devletinde de bu usulün sürdürüldüğünü göstermektedir. Kortel, 2003, ss. 38, 27-36.

⁶ Kaynaklar da I. Ahmed Şah döneminde Vicayanagar'a düzenlenen başarılı sefer esnasında ele geçirilen esirler arasında bulunan bir brahman olduğu ve Dekken'e getirildikten sonra İslamiyet'i kabul ettiği kaydedilen Fethullâh İmâdü'l-Mülk (Bayur, 1946, ss. 427-428) uzun müddet Behmenî Devleti'ne sadakatle bağlılığını sürdürdü. Ancak Şehâbeddin Mahmûd Şah döneminde yaşanan bazı olayların akabinde önce taraftarı olduğu Gâvîl'e döndü ardından Behmenî Devleti hizmetindeki komutanlar tarafından kurulan 5 mahalli hanedanlıktan biri olan İmâdşâhîlerin temelini attı. Ferishta, III, 1977, ss. 485-494; Haig, 1993, ss. 977-978; Haig, 1927, s. 472; Lane-Poole, 2020, s. 436; Bayur, 1946, s. 436.

⁷ Hindistan'da hüküm süren İslâm devletlerinde yarı askerî memur sayılan kûtvâller, taşradaki kalelerin idaresi, korunması, şehir ve taşralardaki düzen, huzur ve güvenliğin sağlanması gibi asayişin temininden sorumluydu. Bunun yanı sıra kalelerdeki hapisanelerde kûtvâllerin sorumluluğu altındaydı. Zahiraddin, 1937, s. 74; Qureshi, 1942, ss. 10-11, 90, 133, 153, 164, 182,201; Bosworth, 1986, ss. 279-280; İzgi, 2002, ss. 503-504; Kortel, 2006, ss. 287-288.

⁸ Ancak Tabataba tüm bunların eşsiz nâib olarak hitap ettiği Nizâmü'l-Mülk'e atılan iftiralar olduğunu iddia eder. Tabataba, 1355, s. 136; King, 1900, s. 119.

⁹ II. Muhammed Şah döneminde Dekken'i bilim ve kültür merkezlerinden biri haline getirmek gayesiyle yapılan reformlar doğrultusunda Dekken sultanının ilim ehline verdiği kıymeti ve yaptığı ihسانları işiterek İran, Irak, Arabistan'dan yola çıkan şairler, edebiyatçılar, şeyhler, zanaatkarlar, tüccarlar, askerler ve maceraperestler birbiri ardına Dekken'e gelmeye başladı. Bu geliş, ilk yıllarda Dekken'deki bilimsel faaliyetlerin hız kazanmasını sağlasa da ilerleyen zamanlarda Âfâkî adı verilen ve çoğunluğu Şii Türklerden oluşan bu göçmenler ile Behmenî Devleti'nin ilk yıllarında bölgeye gelmeleri sebebiyle kendilerini yerli olarak addeden *Dekkenî* adlı grup arasında yaşanacak ve nihayetinde Behmenî Devleti'nin yıkılma sebepleri arasında yer alacak çatışmanın kıvılcımını ateşledi. Firûz Şah'ın tek ulus yaratma politikası gereği önemli makamlara Dekkenli Hinduları atamasının aksine halefleri I. Ahmed ve II. Ahmed'in Âfâkî yanlısı bir siyaset izlemesi, önemli mevki ile makamlara bu zıtları ataması, çatışmanın şiddetlenmesine sebebiyet verirken, Hümâyûn Şâh tarafından takip edilen denge siyaseti bu iç karışıklığa bir çözüm olmadı. Zamanla orduda çözümler yaşandı ve bu durum Behmenî Devleti'nin sınır devletlerle yaptığı mücadeleleri kaybetmesine sebebiyet verdi. Üstelik Behmenî Devleti'ne önemli hizmetleri bulunan komutanlar başta olmak üzere birçok masum Âfâkî Dekkenîler tarafından katledilmeye başladı. Hümâyûn Şah tarafından uygulanan denge siyaseti, Mahmûd Gâvân tarafından sadakatle sürdürülmeye çalışılsa da Gâvân'ın çıktığı tüm seferlerden zaferle dönmesi, özellikle Dekkenîlerin tepkisini çekmekte, Sultan nezdinde itibarsızlaştırma faaliyetleri yürütmelerine ve onun hakkında aslı olmayan iddialarda bulunmalarına sebebiyet vermekteydi. Nihayetinde eyaletlerdeki görevlilerin yetkilerini sınırlamak ve merkezî otoriteyi güçlendirmek amacıyla siyasî, askerî, idarî alanda gerçekleştirdiği köklü reformlar, ölümü ile nihayet bulacak olan sürecin daha da hızlanmasına neden oldu. Tabataba, 1335, ss. 128-130; King, 1900, ss. 113-115; Ferishta, 1977, ss. 502-509; Herevî, 1935, ss. 50-51; Khwajah Nizamuddin Ahmad, 1939, ss. 106-108; Uluğhânî, 1910, ss. 166-167; Emîn-i Ahmed-î Râzî, 1341, s. 56; Bayur, 1946, ss. 433-434; Sherwani, 1942, ss. 156-159, 168-171; Sherwani, 1953, ss. 322-326, 333-336; Joshi, 1967, ss. 266-267.

¹⁰ Sherwani, ileride Kutubşâhî Hanedanı'nı kuracak olan Şah Kulî'nin de bunlar arasında yer aldığını bildirmektedir. Sherwani, 1953, s. 403, dn. 21.

kısa süre sonra Berîd-i memalik¹¹ mevkiine kadar yükseldiği ve dahi Sultan'ı Kandhar ile Orissa'yı kendisine câgîr¹² olarak vermeye ikna ettiği görülmektedir.

Kâsım Berîd'in İsyan Faaliyeti ve Beridsâhî Hanedanlığı'nın Kuruluşu

Melik Nâib ve Vekîlü's Saltana Nizâmü'l-Mülk Bahrî'nin ölümünün ardından idaresi altındaki topraklar Behmenî sultanın da onayı ile oğlu Melik Ahmed Nizamşâh Bahrî'nin sorumluluğuna verildi. Ancak Mahmûd Şah'ı babasının ölümünün müsebbibi olarak gören Melik Ahmed, kısa süre sonra bağımsızlığını ilan ederek Behmenî toprakları üzerinde inşa edilecek olan 5 mahalli hanedanlıktan biri olan Nizamşâhîler'in temelini attı. Bunu Mahmûd Gâvân'ın himayesi altında Behmenî Devleti hizmetine giren ve onun ölümünün ardından sadakatini sürdüren Âdil Şah tarafından kurulan Âdilşâhî Hanedanlığı izledi. Bu durum Mahmûd Şah'ın siyasî etkinliğini kaybetmesine sebep olurken, sorumlu oldukları bölgelerde bağımsızlıklarını ilan etmek için uzun zamandır fırsat kollayan tarafdâr¹³ ve câgîrdarlara daha fazla cesaret verdi. Bunun yanı sıra Behmenî sultanına sadakatle hizmet eden ve dahi canına kasteden zatlara bertaraf ederek hayatını kurtaran Kâsım Han, İmâdşâhî, Nizâmşâhî ve Âdilşâhî Hanedanlıklarının birbiri ardına kurulması ve Behmenî Devleti'nin hızla toprak kaybı yaşamasının verdiği endişe ile hem hâkimiyet sahasını genişletmek hem de bağımsızlığı elde etmek için 897 (1492) (Burton-Page, 1913, s. 659; Yazdani, 1947, s. 11; Ertaylan, 1953, s. 3; Berîd-şâhî, 1979, s. 550; Eaton, 1988, s. 798; Konukçu, 1992, s. 502) senesinde civar kaleleri zapt etmeye başladı. Kâsım Han'ın isyan faaliyetinden haberdar olan Mahmûd Şah'ın isyanı bastırmakla vazifelendirdiği Dilâver Han Habeşî derhal harekete geçerek Kâsım Han ile savaş meydanında karşı karşıya geldi. Kısa süreli bir çarpışmanın ardından kalabalık ordu karşısında daha fazla direnemeyeceğini anlayan Kâsım Han, askerlerine Balkonda'ya çekilme emri verdi. Onları takibe başlayan Dilâver Han'ın ordusunda çıkan karmaşada hırçın bir fil tarafından öldürülmesi, Kâsım Han'ın kaderini değiştirdi ve mağlubiyeti Dilâver Han'ın talihsizliğiyle bir anda galibiyete dönüşen Kâsım Han, geri dönerek Dilâver Han'ın tüm fillerine ve atlarına el koyduktan sonra Bîder'e ilerledi. Durumu haber alan Sultan, olası bir mücadelenin önüne geçmek için Kâsım Han'a bir anlaşma gönderdi. Buna göre *Emîr-i Cümle*¹⁴ tayin edilecek olan Kâsım Han'a aynı zamanda Devletâbâd ve Balaghat câgîr olarak verilecekti. Böylece Kâsım Han, icra ettiği berîd-i memalik vazifesi sebebiyle tarihte Berîdşâhîler adı ile zikrolunacak hanedanlığının temelini attı. Bu tarihten itibaren otoritesini neredeyse tamamen kaybeden ve Kâsım Berîd'in sıkı kontrolü altında tutulan Mahmûd Şah'ın Behmenî Devleti içerisindeki konumu ise sözde sultanlığın ötesine geçemedi¹⁵ (Tabataba, 1335, ss. 141-142; King, 1900, ss. 122-123; Ferishta, II, 1977, ss. 536-537; Burton-Page, 1913, s. 659; Haig, 1928a, ss. 425-426; Yazdani, 1947, s. 11; Sherwani, 1953, ss. 367-368; Berîd-şâhî, 1979, s. 550; Eaton, 1988, s. 798; Konukçu, 1992, s. 502).

Kâsım Berîd'in Yûsuf Âdil ile Mücadelesi

Başlattığı isyan faaliyeti sayesinde arzu ettiği güç ve konuma erişen Kâsım Han, en büyük rakiplerinden Yûsuf Âdil'i etkisiz hale getirmek için Vicayanagar Racası ile ittifak girişiminde bulundu. Kâsım Berîd'in isyan ederek otoriteyi ele geçirdiğini bildirdiği Yûsuf Âdil'in üzerine yürümesi halinde uzun zamandır hâkimiyet altına almak istediği Raichur ve Mudgal'i kendisine

¹¹ "الممالك بريد" Tabataba, 1335, s. 141.

¹² Farsça yer anlamına gelen "câ" ve tutan anlamına gelen "gîr" in terkiibinden oluşan câgîr "جاگیر", tutulan, sahip olunan yer manasına gelmektedir. Orta Asya'daki Türkler ve Moğollar arasında yaygın olan usul, Delhi Türk Sultanlığıyla birlikte Hindistan'da da uygulanmaya başlamıştır. İktâ ve timar sistemine oldukça benzeyen bu usule dahil olan topraklar, devlet adamları, komutanlar ve memurlara rütbeleri mukabilinde hizmetlerinin karşılığı olarak verilmekteydi. Kendine toprak verilen ve "câgîrdar" olarak adlandırılan kişi, sorumlu olduğu bölgenin asayişini temin etmekle vazifeli olduğu gibi belli sayıda asker yetiştirmek ve emir buyurulduğu vakit bu askerlerle birlikte sefere katılmak mecburiyetindeydi. Özcan, 1993, s. 11-12; "Djâgîr", 1991, s. 378.

¹³ Behmenî Devleti'nde hâkimiyet altındaki topraklar "taraf" adı verilen eyaletlere bölünürken, her tarafın başına askerî ve idarî vazifelerle donatılmış "tarafdâr" adlı bir vali atanırdı.

¹⁴ "جمل مير" Tabataba, 1335, s. 142.

¹⁵ Nitekim Tabataba da bu olaydan sonra Sultan'ın hiçbir siyasî gücü kalmadığını ve sadece ismen sultanlık yaptığını doğrular. Tabataba, 1335, s. 142; King, 1900, s. 123. Herevî ise Sultan'ın otoritesinin zayıflamaya başladığını ve nihayetinde yavaş yavaş idareyi ele geçiren Kâsım Han'ın O'nu hapisteymiş gibi tuttuğunu kaydeder. Herevî, 1935, s. 53; Khwajah Nizamuddin Ahmad, 1939, ss. 112-113. Nitekim Goa kûtvâli Bahadır Gîlânî isyanını bastırmak için Yusuf Âdil ile bir araya gelen Sultan, onun tarafından sunulan çok sayıda kıymetli hediyein Kâsım Berîd'in eline geçmesini engellemek için kendisi adına saklanması istemiştir. Sherwani, 1953, s. 374. Bu da Kâsım Berîd'in Sultan üzerinde kurduğu otoritenin en somut delillerinden biridir. Yine ordudaki çok sayıda askerin Mahmûd Şah'ın tarafına geçtiğini görerek barış teklifinde bulunmak zorunda kalan Bahadır Gîlânî, başta Kâsım Berîd olmak üzere diğer komutanların mührünü taşıyan bir ferman göndermesi halinde silahlarını bırakarak huzuruna varacağını bildirdiği bir mesajı Sultan'a iletti. (Herevî, 1935, s. 61; Khwajah Nizamuddin Ahmad, 1939, ss. 123-124) Bu da artık Mahmûd Şah'ın otoritesini neredeyse tamamen kaybettiğini ve Kâsım Han'ın Bîder'de hâkim güç haline geldiğini göstermektedir.

vermeyi vaat ettiği Raca Tammadeva, Narasa Nayaka¹⁶ komutasındaki kalabalık bir orduyu Yûsuf Âdil Han'ın üzerine gönderdi. Bu ani saldırı karşısında daha fazla direnemeyerek geri çekilen Âdil Han (Ferishta, II, 1977, ss. 537-358; Haig, 1928a, 426; Prasad, 1933, ss. 380-385), Vicayanagar ordusunu üzerine gönderen Kâsım Berîd'den intikamını almak için Bîder'e ilerledi. Durumu haber alan Kâsım Berîd, Sultan aracılığıyla Goa'ya ilaveten Konkan'ın onun idaresi altına girmesine yardım edeceği vaadiyle Melik Nizâmü'l-Mülk Ahmed'e, ittifak teklifinde bulundu. Melik Ahmed'in teklifi kabul ederek ordusunun başında yardıma gelmesiyle birlikte taraflar savaş meydanında karşı karşıya geldi. Sultan'ın ordusunda merkez; Mahmûd Şah ve Kâsım Berîd'in, sol kanat; Hâce Cihân Fahrü'l-Mülk'ün ve sağ kanat; Nizâmü'l-Mülk Melik Ahmed'in komutasındaydı. Bu kalabalık ordu karşısında cesurca mücadelesini sürdüren Yûsuf Âdil, nihayetinde Sultan'ın ordusunu mağlup etmeyi başardı. Yenilginin ardından Kâsım Berîd Bîder'e dönerken, Melik Nizâmü'l-Mülk Ahmed ve Yûsuf Âdil aralarında gerçekleştirdikleri görüşme neticesinde mücadeleye son vererek bölgelerine dönme kararı aldı (Ferishta, II, 1977, s. 538; Bayur, 1946, s. 441; Prasad, 1933, ss. 380-385; Ertaylan, 1953, ss. 9-10). Zafer ile Bîcâpûr'a dönen Yûsuf Âdil, kısa süre sonra Vicayanagar'dan intikamını almak için Doab seferine çıktı. 1 Recep 898 (18 Nisan 1492) de Vicayanagar ve Yûsuf Âdil'in birlikleri arasında gerçekleşen mücadele, Raichur ve Mudgal'in Yûsuf Âdil tarafından fethedilmesiyle son buldu¹⁷ (Sherwani, 1953, s. 372).

Kâsım Berîd'in Diğer Hanedanlıkları ile İktidar Mücadelesi

Behmenî Devleti henüz yıkılmadan sınırları üzerinde inşa edilen 5 mahalli hanedanlığın kurucusu olan Yusuf Âdil, Melik Ahmed Nizâmü'l-Mülk Bahrî, İmâdü'l-Mülk ve dahi Kâsım Han'ın *şah* ve *sultan* gibi ünvanları resmi olarak kullanmaması, Mahmûd Şah'a olan sadakatini sürdürmesi, hiçbirinin Sultan'ı tahttan indirerek Dekken'e tamamen hâkim olmaya cesaret etmemiş olması, oldukça dikkat çekici bir husustur. Söz konusu tarafdâr ve komutanların her birinin birbirine denk güçte olması, diğerini bertaraf ederek Dekken bölgesinin hâkim gücü olmasını engellerken, Sultan'ın talep ettiği durumlarda bizzat yahut gönderdikleri askerler aracılığıyla aynı safta yer almış olmaları, istisna niteliğindeki hususlardan biridir. Ancak Sultan'ın saltanatının önündeki engelleri beraber kaldıran bu zatların, aralarından birinin daha fazla toprak yahut güç elde etmesi, Sultan nezdinde itibar görmesi durumunda gücünü kırmak için onun üzerine yürümüş olması belki de Mahmûd Şah dönemindeki siyasî vaziyetin en temel özeti. Nitekim bu başlık altında verilen birkaç emsal ile bu durum daha somut hale getirilmeye çalışılacaktır.

903 (1497) (Ferishta, II, 1977, s. 545) ün ilk aylarında Kâdilkudât Abdû's-Sâmed tarafından Gülberge'de Mahmûd Şah'ın henüz 4¹⁸ yaşında olan oğlu Ahmed Han ile Yûsuf Âdil'in henüz 3 yaşında olan kızı Bibi Sitti'nin nişan töreni gerçekleştirildi. Düğünün 6 sene sonra yapılması kararlaştırılırken tören esnasında orada bulunan ve Yûsuf Âdil ile husumetli olduğu bilinen Kâsım Han, haklı olarak Yûsuf Âdil'in gücünü artıracağını düşündüğü bu durumdan memnun değildi. Nitekim aralarında yaşanan anlaşmazlıklar kısa süre sonra hâkimiyet alanını Bîder ile sınır hale getirmek isteyen Yûsuf Âdil'in Gülberge, Aland ve Gangavati'yi talep etmesine sebep oldu. Ancak 901 (1496) yılındaki isyanı sonrası Gülberge ve Aland Sultan tarafından câgîr olarak Dastûr Dinar'a verilmişti. Kutbü'l-Mülk Sultan Kulu Hemedanî ile birlikte Dastûr Dinar'ın üzerine yürüyen Yûsuf Âdil, bu sayede saygınlığını ve gücünü daha da artırırken¹⁹ mücadele esnasında yanında bulunan emîrlere galibiyetten paylarına düşeni almış olmanın verdiği memnuniyet ile bölgelerine döndüler. Ancak kısa süre sonra Bîcâpûr'a dönmesi, Kâsım Han'ın yeniden aleyhine faaliyetler yürüttüğü Yûsuf Âdil'in 904 (1498)'de (Ferishta, II, 1977, s. 546) bir kez daha Dastûr Dinar'ın üzerine ilerlemesine sebep oldu. Yûsuf'un ordusu karşısında daha fazla direnemeyen Dinar, Melik Ahmed Nizâmü'l-Mülk Bahrî'nin yanına sığındı. Yönünü Gülberge'den Bîder'e çeviren Yûsuf Âdil, Sultan'a Nizâmü'l-Mülk'ün bir asiye muhafaza ettiğini bildirse de müspet bir sonuç elde edemedi. Söz konusu toprakların, Sultan tarafından Dastûr Dinar'a câgîr olarak verildiği, bu sebeple topraklar üzerinde hak iddia etmekten vazgeçmesi gerektiği bildirilen Yûsuf Âdil, Bîcâpûr'a dönmek zorunda kaldı (Ferishta, II, 1977, ss. 544-547; Haig, 1928a, s. 428; Haig, 1928c, ss. 427-428; Ertaylan, 1953, ss. 8-9; Sherwani, 1953, ss. 377-378).

Telingana tarafdârı Kutbü'l-Mülk Dekkenî'nin Bahadır Gîlânî isyanında²⁰ öldürülmesi üzerine Batı Telingana tarafdârlığına getirilen Sultan Kulu Hemedanî'nin söz konusu isyan ve sonrasında yapılan mücadelelerde gösterdiği cesaret ve yararlılıktan etkilenen Sultan, 903 (1498)'de Telingana'nın tamamını ve Gûlkünde (Golkonda)'yi onun idaresine verdi. Buna ilaveten *emîrül-ümerâ* ünvanı ile itibarını artırması, başta Kâsım Han, olmak üzere diğer komutan ve emîrlerin tepkisini çekti. Ne var

¹⁶ Firişte komutan için "Temraj" adını verir. Ancak Raca Tammadeva'nın adı ile karıştırmış olsa gerek. Ferishta, II, 1977, s. 538.

¹⁷ Ayrıca Sherwani, zafer sonrası Yûsuf Âdil tarafında Mahmûd Şah'a gönderilen hediyelerden yola çıkarak, Raichur ve Mudgal'in, Sultan adına geri alınmış olmasına dikkat çeker. Sherwani, 1953, s. 372.

¹⁸ Firişte Ahmed Han'ın bu esna da 14 yaşında olduğunu bildirir. Ferishta, II, 1977, s. 545. Ancak 12 yaşında tahta oturduğu bildirilen Sultan'ın bu esnada 28 yaşında olduğu düşünülürse bu pek mümkün görünmüyor. Nitekim kaynaklar Ahmed Han'ın Bahadır Gîlânî üzerine yapılan sefer esnasında doğduğunu bildirir ki bu da nişan esnasında 4 yaşında olduğunu doğrular.

¹⁹ Firişte Âdil Han'ın artan gücü sebebiyle Sultan'ın onun yanında tahta oturmayı dahi reddettiğini bildirir. Ferishta, II, 1977, s. 546.

²⁰ Haig, 1928a, ss. 426-427.

ki Kâsım Han'ın öfkelerini yatıştırmak isteyen Sultan'ın câgîrlerini artırması O'nun düşmanlarının aleyhine sürdürdüğü faaliyetleri artırmalarına ve Sultan'ı Kâsım Han'ın kendisine karşı bir ayaklanma başlatacağına inandırmalarına sebep oldu. Bunun üzerine Yûsuf Âdil ve Kutbü'l-Mülk Sultan Kuli'yi yanına alan Mahmûd Şah, Zilhicce 903 (Ağustos 1494) de Kâsım Han'ın câgîrini kuşatma altına aldı. Ancak Sultan'ın ordusundan kalabalık bir grubun karşı tarafa geçmesi, mücadelenin son bulmasını ve Yûsuf Âdil ile Sultan Kuli'nin bölgelerine dönmelerini sağladı. Akabinde Kâsım Han'ın Sultan'ın yanına gelerek saygısını sunması üzerine birlikte Bîder'e döndüler. Ancak söz konusu tüm bu isimlerin Sultan üzerinde otorite kurmaya çalışması, sık sık savaş meydanında karşı karşıya gelmelerine sebebiyet vermekteydi. Nihayetinde bu duruma bir son vermek isteyen Melik Ahmed Nizâmü'l-Mülk Bahrî, Kâsım Han ve Yûsuf Âdil Han arasında bir anlaşmaya varıldı. Buna göre 3 komutanında Sultan'ı yalnız bırakmalarına ve yılda sadece bir kez saygılarını sunmak üzere huzuruna varmalarına karar verildi (Sherwani, 1953, ss. 378-379).

Kâsım Berîd'in Ölümü

Behmenî Devleti'nin kuruluşundan beri başta Raichur ve Mudgal'in hâkimiyeti olmak üzere çeşitli sebeplerle mücadele edilen Vicayanagar üzerine 909 (1503) yılında yapılan sefer esnasında başkentte yaşanan çekişme sonucu 1492 yılından beri emîr-i cümle vazifesini yürüten Kâsım Berîd'in görevden alındığı ve yerine Hân-ı Cihân'ın getirildiği, ancak sefer bitiminde Hân-ı Cihân'ın öldürüldüğü ve Kâsım Berîd'in eski vazifesine atandığı görülmektedir. Kâsım Berîd'in makamın geri verilmesi, devletin çeşitli bölgelerinde bulunan ve ondan daha fazla güce sahip olan komutan ve tarafdârların ittifak kurarak Yûsuf Âdil ve Kutbü'l Mülk önderliğinde Bîder'e yürümelerine sebep oldu. Durumu haber alan Kâsım Berîd, Mahmûd Şah ve Melik Ahmed'in de aralarında bulunduğu kalabalık bir ordu ile savaşın vuku bulacağı Deoni'ye doğru hareket etti. Muhalifler Sultan'a, Kâsım Berîd'i idareden uzaklaştırması halinde savaşı sonlandırarak sadakatlerini sunacaklarını bildirseler de otoritesini neredeyse tamamen kaybeden Sultan'ın bu taleplerini yerine getirmesi mümkün değildi. Bu sebeple taraflar arasında şiddetli bir çarpışma meydana geldi. Ancak daha fazla direnemeyeceğini anlayan Kâsım Berîd, Sultan'ı geride bırakarak başkente döndü. Çıkan arbede de Sultan'ın atından düştüğünü gören emîrlere, önünde eğilip yeri öperek onu atına bindirip Bîder'e gönderdi. Ardından her biri kendi bölgesine döndü.²¹ Bundan kısa süre sonra ise Kâsım Berîd ve Mahmûd Şah arasındaki anlaşmazlığın son bulduğu görülmektedir. (Tabataba, 1335, ss. 142-144; King, 1900, ss. 123-124; Haig, 1928a, s. 428; Sherwani, 1953, s. 368).

903 (1497)'nin ilk aylarında Gülberge'de Mahmûd Şah'ın oğlu Ahmed Han ile Yûsuf Âdil'in kızı Bibi Sitti'nin nişan töreni yapılmış her ikisinin de henüz çocuk yaşta olması sebebiyle düğün töreninin 6 sene sonra yapılması kararlaştırılmıştı. 909 (1504) yılı geldiğinde Gülberge'de hanedanlıkların kurucuları, ileri gelen devlet erkânı, komutanlar ve emîrlere de hazır bulunduğu görkemli bir düğün töreni düzenlendi. Bu esnada Kâsım Berîd ile Yûsuf Âdil'in taraftarları arasında bir çekişme yaşandı ve Aynü'l-Mülk Kâsım Berîd'in destekçileri tarafından öldürüldü. Akabinde Sultan'ın yanından ayrılan Kâsım Berîd derhal Bîder'e döndüyse de düğün alayı ile başkente ulaşan Sultan'a tekrar saygısını sunması, yeniden itibar görmesini ve nâib vasfıyla Bîder'in idaresi ile sorumlu tutulmasını sağladı. Ancak iyi bir komutan ve devlet adamı kimliğinin yanı sıra hat sanatı ve musikide mahir olduğu anlaşılan Kâsım Berîd, bu vazifeyi uzun süre icra edemedi 910 (1504/1505) yılında hayatını kaybetti. (Ferishta, II, 1977, s. 547; Ferishta, III, 1977, s. 496; Burton-Page, 1913, s. 660; Haig, 1928a, s. 429; Yazdani, 1947, s. 12; Berîd-şâhî, 1979, s. 550; Eaton, 1988, s. 798) Ölümünün ardından yerine *Dekken Tilkisi* adıyla şöhret bulan oğlu Emîr Berîd geçti (Ferishta, II, 1977, s. 547; Sherwani, 1953, ss. 382-383). Yaşanılan tüm çekişmelere rağmen öldüğü tarihe kadar Sultan'a olan sadakatini sürdüren ve 1492 senesinde bağımsızlığını ilan etmiş olmasına karşın şah, sultan gibi ünvanlar kullanmayan Kâsım Berîd, Behmenî sultanının Dekken için ifade ettiği önemi idrak ederek O'nu tahttan indirmeye ve Behmenî Devleti'ne tamamen son vermeye hiçbir zaman cesaret etmedi.

Sonuç

Henüz çocuk yaşta geldiği Bîder'de Behmenî Devleti hizmetine girerek ömrünün sonuna kadar sadakatle hizmetini sürdüren Kafkas Türkü Kâsım Berîd, sadakati, zekâsı, siyasî ve askerî kabiliyeti sayesinde devlet erkânı içerisinde hızla yükselmeyi başardı. Mahmûd Şah'ın idaresinden memnun olmayan tebaanın saray baskını esnasında canını hiçe sayarak sultanın hayatı için mücadele etmesi, itibarının ve dahi yetkilerinin artmasını sağladı. Lakin Behmenî Devleti henüz siyasî varlığını sürdürürken hizmetinde bulunan komutanlar tarafından Behmenî sınırların üzerinde kurulan 5 mahalli hanedanlıktan İmâdşâhî, Nizâmşâhî ve Âdilşâhîlerin birbiri ardına bağımsızlığını ilan etmesi ve Behmenî Devleti'nin hızla toprak kaybı yaşaması, Kâsım Berîd'i endişeye sevk etti. Gücünü kaybetme ihtimalinin verdiği korku, hâkimiyet sahasını genişletme ve bağımsızlığını ilan etme isteğinin yarattığı iktidar arzusuna daha fazla karşı koyamayan Berîd, 1492 senesinde civar kaleleri zapt ederek isyan hareketini başlattı. En nihayetinde istikrallı mücadelesi ve kaderin ondan yana olması sayesinde söz konusu

²¹ Tabataba bu mücadelenin Mahmûd Şah'ın ölümünden 1 sene evvel gerçekleştiğini kaydetse de Kâsım Han'ın Sultan'dan evvel öldüğü de göz önünde bulundurulduğu vakit bunun pek mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Tabataba, 1335, s. 144; King, 1900, s. 124.

mahalli hanedanlıklardan biri olan Berîdşâhîler'in temelini atmayı başardı. Bu isyan makam, unvan ve müstakil bir beyliğin yanı sıra güçlü bir otorite ve Hindistan'da kesintisiz şekilde Türk hâkimiyetinin tesisi gibi önemli bir misyonu da beraberinde getirdi. Behmenî sınırlarında kendi kurduğu hanedanlık dışında 4 hanedanlık daha bulunmasına ve diğerlerine nazaran daha küçük bir coğrafyaya hâkim olmasına karşın başkentte bulunmanın avantajını kullanan Berîd, eyaletlerdeki valiler ve diğer hanedanlıkların kurucuları ne kadar güçlü olursa olsun, asıl önderlik edecek olanın tahta en yakın kişi olduğunu çok iyi biliyordu. Bu sebeple siyasî hayatı boyunca saray üzerindeki hâkimiyetini kaybetmemek için elinden geleni yaptı. Nihayetinde her geçen gün otoritesini biraz daha kaybeden Mahmûd Şah'ın Bîder üzerindeki varlığı sözde sultanlığın ötesine geçemedi.

Kâsım Berîd'in 1504 yılındaki ölümünün ardından bu zorlu vazifeyi oğlu Emîr Berid üstlendi. Saltanatı boyunca bağımsızlığı ve otoritesi için mücadele eden Mahmûd Şah'ın nihayetinde bu mücadeleden vazgeçerek ömrünün son zamanlarını devlet meselelerinden uzak, eğlence ile geçirmesi Emîr Berid'in Bhemenî Devleti üzerinde babasından daha güçlü bir otorite tesis etmesini sağladı. Öyle ki Mahmûd Şah'ın ölümünün ardından sırasıyla yerine geçen IV. Ahmed Şah, Alâeddin Şah, Veliyullâh Şah, Kelimullâh Şah, Emîr Berid'in vesayeti altında saltanat sürdü ve Behmenî Devleti içerisindeki varlıkları sözde sultanlığın ötesine geçemedi. En nihayetinde son sultan Kelimullâh'ın ölümü ile birlikte 180 yıl boyunca Dekken'de varlığını sürdürmeyi başaran Behmenî Devleti, tarihin tozlu sayfalarına karıştı ve Berîdşâhîler, Bîder'in resmen tek hâkimi oldu.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Bayur, Y. H. (1946). *Hindistan tarihi I-ilk çağlardan Gurkanlı Devletinin kuruluşuna kadar (1526)*. TTK Basımevi.
- Berîd-şâhî. (1979). *İslam Ansiklopedisi*. Milli Eğitim Basımevi.
- Bosworth, C. E. (2005). *Doğuştan günümüze İslam devletleri (devletler, prenslikler, hanedanlıklar kronolojik Soykütüğü* (H. Canlı, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Bosworth, C. E. (1986). *Kötwâl*. Encyclopedia of Islam. E. J. Brill.
- Burton-Page, J. (1913). *Barîd Shâhîs*. Encyclopedia of Islam. E. J. Brill.
- Djâgîr. (1991). *Encyclopedia of Islam*. E. J. Brill.
- Eaton, R. M. (1988). *Barîdshâhî*. Encyclopedia Iranica. Routledge & Kegan Paul.
- Emîn-i Ahmed-î Râzî. (1341). *Heft iklîm* (C. Fâzıl, Nşr.). Ali Ekber İlmî.
- Ertaylan, İ. H. (1953). *Âdilşâhîler Hindistanda Bir Türk-İslâm Devleti*, Sermet Matbaası.
- Ferishte. (1977). *History of the Rise of the Mahomedan Power in India, till the year A.D. 1612 II-III* (J. Briggs, Trans.). Sang-e.Meel Publications.
- Gribble, J. D. B. (1896). *A history of the Deccan I*. Luzac & Co.
- Haig, C. S. W. (1928a). *The Decline and Fall of the Kingdom of the Deccan, A.D. 1436-1490*. C. S. W. Haig (Eds.), The Cambridge history of India: vol III: Turks and Afghans, Cambridge: Cambridge at the University Press.
- Haig, C. S. W. (1928b). *The kingdom of the Deccan A.D. 1347-1436*. C. S. W. Haig (Eds.), The Cambridge history of India: vol III: Turks and Afghans, Cambridge at the University Press.
- Haig, C. S. W. (1928c). *The Reigns of Ghiyâs-ud-din Tughluq and Muhammad Tughluq and the Second Conquest and Revolt of the Deccan*. C. S. W. Haig (Eds.), The Cambridge history of India: vol III: Turks and Afghans, Cambridge: Cambridge at the University Press.
- Haig, T. W. (1907). *Historic Landmarks of the Deccan*. Pioneer Press.
- Haig, T. W. (1993). *İmâd Şâhî*, İslam Ansiklopedisi. Milli Eğitim Basımevi.
- Haig, T. W. (1927). *İmâd Shâhî Dynasty*. Encyclopedia of Islam. E. J. Brill.
- Haig, T. W. (1988). *Mahmud Gâvân*. İslam Ansiklopedisi. Milli Eğitim Basımevi.
- Haq, S. M. (1956). *A Short History of the Sultanate of Delhi*. H. M. Said Company.
- Herevî. (1935). *Tabâkât-ı Ekberî III*. Baptist Mission Press.
- Husaini, S. A. Q. (1960). *Bahman Shah: The Founder of the Bahmani Kingdom*, K. L. Mukhopadhyay.
- Husain, A. M. (1938). *The Rise and Fall of Muhammad bin Tughluq*. Luzac & Co.
- Husain, W. (1935). Mahmûd Gâwân. *Journal of the Royal Asiatic Society of Bengal*, I, 81-102.

- İsâmî (1948). *Fütûhu's-selâtîn*. (A. S. Usha ve B. A., Neş.), University of Madras.
- İzgi, C. (2002). *Kûtuvâl*. Diyanet İslam Ansiklopedisi. Diyanet Vakfı Yayınları.
- Joshi, P. M. (1967). *The Bahmani Kingdom*. R. C. Majumdar (Eds.), The History and Culture of the Indian People the Delhi Sultanate. Bharatiya Vidya Bhavan.
- Khwajah Nizamuddin Ahmad. (1939). *The Tabaqat-ı Akbari (history of India from the early Musalman Invasions to the thirty-eight year of the Reign of Akbar III* (Brajendranath De, M. A., Trans.). Baptist Misson Press.
- King, M. J. S. (1900). *The History of the Bahmani Dynasty Founded on the Burhân-ı Ma,âsir*. Luzac and Go.
- King, J. S. (1899). *History of the Bahmani Dynasty*. The Indian Antiquary, XXVIII, 141-155.
- Konukçu, E. (1992). *Berîdşâhîler*. Diyanet İslam Ansiklopedisi. Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kortel, S. H. (2006). *Delhi Türk Sultanlığı'nda teşkilat (1206-1414)*. Türk Tarih Kurumu Yayınevi.
- Kurtuluş, R. (2003). *Mahmûd-ı Gâvân*. Diyanet İslam Ansiklopedisi. Diyanet Vakfı Yayınları.
- Lane-Poole, S. (2020). *İslam Devletleri Tarihi başlangıçtan 1927 Yılına Kadar* (H. E. Eldem, Çev.). S. Aliç (Haz.). Selenge Yayınları.
- Mahmud-ı Gâvân. (1948). *Riyâzü'l-inşâ*, (Ç. B. Hüseyin-G. Yezdânî, Nşr.). Haydarâbâd.
- Nath, C. J. (1929). *Life of Mahmud Gawan*. *Indian Historical Quarterly*, II, 417-424.
- Özcan, A. (1993). *Câgîr*. Diyanet İslam Ansiklopedisi. Diyanet Vakfı Yayınları.
- Prasad, I. (1974). *A history of the Qaraunah Turks in India*, by Central Book Depot.
- Prasad, I. (1931). *A Short History of Muslim Rule in India (From the Conquest od Islam to the Death of Aurangzeb)*, The Indian Press.
- Prasad, I. (1933). *History of Mediaeval India: from 647 A. D. to the Mughal Conquest*. The Indian Press.
- Qureshi, I. H. (1942). *The administration of the Sultanate of Delhi*, Sh. Muhammad Ashraf Kashmiri Bazar.
- Sherwani, H. K. (1935). *Khwāja-ı Jahān Māḥmud Gāwān's campaigns in the Mahārāshtra (from new sources)*. Proceedings of the Indian history congress (1), 28-41.
- Sherwani, H. K. (1942). *Maḥmūd Gāwān: the great Bahmani wazir*. Kitabistan.
- Sherwani, H. K. (1991). *Mahmūd Gāvān*. Encyclopedia of Islam. E. J. Brill.
- Sherwani, H. K. (1953). *The Bahmanis of the Deccan*. The Manager of Publications.
- Sherwani, H. K. (1973). *The Bahmanis*. H. K. Sherwani (Ed.), History of medieval Deccan (1295-1724) I. The Government of Andhra Pradesh.
- Tabataba. (1355). *Burhân-ı Me'âsir*. Matbaa-i Camia-i Delhi.
- Uluğhânî. 1910). *Zaferü'l-vâlih bi Muzaffar ve-âlih I*. (E. D. Ross, Neş.). John Murray.
- Yazdani, G. (1947). *Bidar: Its History and Monuments*, Oxford Universty Press.
- Zahiraddin, M. M. (1937). *Sultan Ahmad Shah Bahmanî*. Matba Ibrahimiya.